

tudják majd találni a hatékony együttműködés útját, hogy megoldhassák ezt a fontos problémát.

Engedje meg, hogy ebből az alkalomból kifejezzem nagy megelégedettségetem afőlött, hogy személyes kapcsolatba kerültem Önnel a Gazdasági Bizottság legutóbbi ülésén.

Igazgató úr, fogadja megkülönböztetett megbecsülésem kifejezését.

¹ A címzett az ENSZ európai (genfi) hivatala szállításiügyi osztályának igazgatója volt. Válaszában felhívta Károlyi figyelmét Magyarország részvételének fontosságára a szállításiügyi bizottság ülésein. A Külügyminisztérium is ilyen értelemben instrualta Károlyit, de figyelmeztette: ne tegyen ígéretet arra nézve, hogy Magyarország közli a vasúti gördülőanyag mennyiségére stb. vonatkozó bizalmas adatokat. (Gyöngyössy István min. tanácsos 1948. július 17-i válasza Károlyi jelentésére.)

475. KÁROLYI MIHÁLY MOLNÁR ERIKHEZ

(Párizs, 1948. május 28.)

Mindenekelőtt engedtessek meg nekem, hogy köszönetemet fejezzem ki a Magyar Kormányának azért a bizalomért, amelyet irányomban tanúsított akkor, amikor az Egyesült Nemzetek Gazdasági és Szociális Tanácsának genfi ülésére kiküldött magyar delegáció vezetésével megbízott.

Miután Sulyok Béla igazgató és Nyerges János kereskedelmi attaché,¹ a magyar delegáció gazdasági szakértői, nyilván részletes jelentést küldtek már ennek az ülésnek az anyagáról és részletesen kitértek annak gazdasági vonatkozásaira, én inkább az ülés folyamán szerzett politikai tapasztalataimról kívánok beszámolni.

A genfi ülés még az amerikai-szovjet jegyzékváltás előtt zajlott le, de azért érezhető volt, hogy a nemzetközi politikai feszültség valamelyest alábbhagyott. Rám személyesen nyomasztóan hatott a nagy népszövetségi palota, amely állandóan a két háború közötti Népszövetség kudarcára emlékeztetett hosszú folyosóival, üres termeivel és egész hangulatával. Ennek ellenére nem mondható, hogy a hangulat ellenséges volt a keleti és nyugati csoportok között. A szemben álló felek, ha nem is nyíltan, de suba alatt valamennyien éreztették, hogy bizonyos fontosságot tulajdonítanak az Egyesült Nemzetek eme szervének, amely a nagyhatalmak között esetleg létrejövő modus vivendi esetén döntő szerepet játszana a nemzetközi gazdasági kérdések megoldásában. Tudvalevő, hogy Nyugaton a megegyezés hívei már többször sugalmazták, hogy a Marshall-terv irányítását erre a szerve kellene bízni, s noha a hivatalos nyugati körök ezt eddig a legélesebben ellenezték, az Economic and Social Councilt sem akarják teljesen háttérbe szorítani. Számolnak azzal, hogy a Kelet és Nyugat között létesítendő gazdasági kapcsolatokat annak keretében kell majd kiépíteniök.

Nagy-Britannia azzal adott kifejezést fokozott érdeklődésének, hogy az ülésen részt vevő delegációja élére Hector McNeil államminisztert állította, akinek nagy befolyása van a brit politika alakulására. Ezzel szemben Franciaország, amely gazdasági vonatkozásban sokkal inkább ki van szolgáltatva az Egyesült Államoknak, André Philippet bízta meg delegációja vezetésével, holott ha nagyobb fontosságot tulajdonított volna ennek az ülésnek, legalábbis Hervé Alphandot, a Quai d'Orsay gazdasági osztályának vezetőjét kellett volna delegálnia. André Philipp nagyszerű szónok, de mint politikus és gazdasági szakember meglehetősen levitézlett. Mint gazdasági miniszter egyáltalán nem vált be és megbukott. Azonban nemcsak ebben nyilatkozott meg a különbség Nagy-Britannia és Franciaország álláspontja között. Míg McNeil diplomatikus, rezervált magatartást tanúsított és itt-ott igyekezett engedékenynek mutatkozni, André Philipp nagy szónoki

hévvel támadott minden szovjet és kelet-európai javaslatot. Ő volt az, aki folyvást a Marshall-tervben részt vevő 16 ország szervezetét féltette. Bizonyára másképpen alakult volna a helyzet akkor, ha a genfi ülés történetesen az amerikai-szovjet jegyzékváltás után tartatott volna meg, mert azóta a francia külpolitikában is érezhető némi változás.

Az atmoszféra javulásához hozzájárult az is, hogy az ECE vezetője, a svéd Myrdal, mindent megtett az ellentétek tompítására, és ebben támogatásra talált a skandináv és svájci delegátusok részéről, akiknek megnyilatkozásaiban érezhető volt, hogy ha politikailag rokonszenveznek is a Marshall-tervvel, gazdaságilag félnék tőle, és szívesebben látnák, ha az európai gazdasági kérdések megoldását az ECE-re bíznák.

Az ülésszakon a három nagyhatalom – Szovjetunió, Nagy-Britannia és Franciaország – delegátusai vitték a szót. André Philipp volt a legjobb szónok, s így minden felszólalása hatásos volt. Érvei már nem voltak ilyen meggyőzőek, és kétségtelen, hogy a Szovjetunió delegációjának vezetője, Arutjunian és Hector McNeil voltak a legfélelmetesebb debatterek.

A nemzetközi helyzet miatt természetesen végleges megoldásokat az ECE harmadik ülésszaka nem hozott, de azért letagadhatatlan, hogy bizonyos ajtókat nyitva hagyott, és a kérdések végleges megoldását a különböző bizottságokra és albizottságokra bízta. Így például az ipari fejlődést tanulmányozó bizottságban a Szovjetunió delegátusa felvetette, hogy „az ipar fenntartása és fejlesztése a háború utáni viszonyok között életfontossággal bír az európai országok gazdasági élete számára”. Az ECE a szovjet javaslat alapján május 1-jei ülésén elismerte, hogy helyénvaló az ipar fejlesztésével kapcsolatos kérdések tanulmányozása a különböző európai országokban, mégpedig a nemzeti érdekek, valamint annak a szükségyszerűségnek a figyelembevételével, hogy a helyi erőforrásokat a legteljesebben kihasználják és így hozzájáruljanak az európai országok gazdasági helyzetének javulásához és politikai függetlenségének megszilárdításához. Majd azt a határozatot hozták, hogy az ipar- és nyersanyagbizottság felügyelete alatt egy albizottság fog ezzel a kérdéssel foglalkozni, elismerve annak rendkívüli fontosságát. Azután az ülés szak utolsó napján tárgyalták az ipar fejlesztésével foglalkozó speciális munkabizottság javaslatát, amelyet annak vezetője, Pritvorov szovjet delegátus adott elő. Pritvorov kifejtette, hogy ennek a kérdésnek olyan fontosságot tulajdonítottak, hogy noha először csak kilenc tag részvételét írták elő, később 18 ország képviselője vett részt a munkában. Azonnali eredményt az ülés itt sem ért el, tehát a nyersanyagelosztás döntő kérdésében egyelőre semmiféle konkrét megállapodás nincs, de a szovjet javaslat „hosszú és alapos megvizsgálása után” a munkabizottság egyhangúlag elfogadta a svéd delegátus (Sahlin) indítványát, amely a Szovjetunió javaslatait egy speciális bizottságnak adja át, hogy az alapvetően foglalkozzék a kérdéssel. A svéd delegátus indítványát a lengyel delegátus is támogatta, és így jött létre az egyhangú szavazás.

Mindebből kitűnik, hogy a nyugati hatalmak egyelőre függőben tartják a fontos kérdéseket, és sem pozitíve, sem negatíve nem foglalnak még állást.

A mi delegációnk, noha csak asszisztált a nagyok vitájához, általában kielégítően szerepelt, és ezzel kapcsolatban külön ki kell emelnem Sulyok Béla és Nyerges János delegátusok kiváló munkáját. Az utóbbi kitűnően beszél és ír franciául és munkámban nagy segítségemre volt.

Felszólalásom szövegét már bizonyára ismeri Miniszter Úr, mindamellert mellékelten küldöm egy rövid kivonatát.²

Még meg kell jegyeznem, hogy nagy előnyt jelentett számomra, hogy Káldor Miklóst, az ismert angliai közgazdászt, aki Myrdal mellett az ECE legfőbb gazdasági szakértője, londoni emigrációs éveimből jól ismerem, s így rajta keresztül jóformán minden fontos tényezővel érintkezésbe léphettem. (Egyébként Káldor egy év múlva elhagyja az ECE-t,

mert Keynes tanszékére nevezték ki Cambridge-be egyetemi tanárnak. Ez a tanszék Keynes halála óta évek óta betöltetlen volt, mert egészen kiváló utódot kerestek, s így Káldor kinevezése igen nagy horderejűnek tekinthető. Káldor szociáldemokrata, de föltétlenül a Szovjettel való megbékélés híve. Azok közé tartozik, akik a Kelet és Nyugat közötti gazdasági kapcsolatok kiépítésén fáradoznak.) - Az ülészak első három napján Hector McNeil idegenkedett attól, hogy velem találkozzék, de azután hirtelen frontot változtatott, és Káldornál leányom és Káldor feleségének társaságában bizalmas ötösben együtt ebédeltem vele. Nem állíthatom azt, hogy valami lényegeset mondott volna, de szavaiból kiéreztem, hogy legalábbis akkor a nemzetközi feszültség enyhülőben volt. Nem tudom, mi okból, de állandóan hangsúlyozta, hogy gazdasági szempontból Nagy-Britanniának és Lengyelországnak azonos érdekei vannak, s hogy milyen fontos volna, ha ez a két ország komoly gazdasági együttműködést tudna kiépíteni. Valószínűleg így akarta tudtomra adni, hogy ha politikailag nem is, de gazdaságilag szívesen együttműködne a kelet-európai államokkal.

Ugyancsak módomban volt beszélni az Egyesült Államok megfigyelőjével, Henry Labouisse-szal, aki a State Department európai osztályának vezetője mellett mint speciális asszisztens működik. Ennek részletesen előadtam a németországi amerikai zónában székelő magyar bizottság kiutasításával kapcsolatos sérelmünket. Kifejtettem neki, hogy akármi is történt azzal a 10-20 takaróval a magyar határon - noha kétségtelen, hogy azokat az amerikai katonák adták el -, az még nincs arányban azzal az 50 millió dollár értékkel, amely Magyarországnak Németországtól a békeszerződés értelmében az elhurcolt javakért jár. Az amerikai válaszból kivettem, hogy a State Department ebben a kérdésben egyáltalában nem egyezett meg Clay tábornok álláspontjával. „You know how the generals are”³ - mondotta nevetve, majd kijelentette, hogy noha nem ismeri a helyzetet, az előadottak alapján elismeri, hogy a magyar bizottság kiutasítása hiba volt.

Ennek ellenére érdemes megemlíteni, hogy Káldor minden erejével igyekezett lebeszélni arról, hogy felszólalásomban ezt az incidenst megemlítssem. Azzal érvelt, hogy ezzel megnehezítem a kibontakozást és az angol delegáció körében is bizonyos ellenállást válthatok ki, ami, tekintve annak konciliáns beállítottságát, nem volna hasznos a Szovjet és a kelet-európai államok szempontjából sem. Mondanom sem kell, hogy ez az érvelés nem győzött meg, és éppen mert az igazság olyan nyilvánvalóan a mi oldalunkon volt, ennek kihangsúlyozásával inkább erősítettük helyzetünket. Azonkívül tudatában voltam annak, hogy ezt éppen nekem kellett elmondanom. Ez nem szerénytelenség részemről, de tény, hogy engem Nyugaton sokan ismernek.

Egyébként a keleteurópai államok s a Szovjetunió delegátusaival harmonikusan együttműködtünk. Arutiunian delegátusra, a szovjet delegáció vezetőjére még Bogomolov párisi nagykövet hívta fel figyelmemet. Arutiunian is meghívott ebédre, és csaknem mindennap velem reggeliztem. A velem való érintkezés nagyban elősegítette munkánk eredményességét. Az ülészak alatt Arutiunian szovjet delegátus igen konciliáns magatartást tanúsított, és sokkal engedékenyebb volt, mint némely kelet-európai ország delegátusa, ami érthető is.

Mindent egybevetve, az ECE genfi ülészaka alatt értékes tapasztalatokra tettünk szert s valamennyire betekintést nyertünk Európa gazdasági problémáiba.

Egyben tisztelettel felterjesztem az ECE szállítási osztálya igazgatójának május 25-én hozzám intézett levelét, valamint az ahhoz csatolt dokumentumokat azzal, hogy szíveskedjék a kérdőíveket kitölteni és nekem a választ sürgősen megküldeni. Ugyanakkor mellékelem az én válaszlevelem másolatát is.

¹ Nyerges János. 1974-ben elküldte Károlyinának a beszéd szövegét, melyet Károlyi 1948. május 5-én tartott. Kísérőlevelében a következőket írta az ülés jelentőségéről: „Károlyi Mihály, mint hazánk párizsi követe, vezette azt a magyar delegációt, amely először vett részt ennek a regionális ENSZ szervezetnek az ülésén. Részvételünk az új, demokratikus Magyarország első nemzetközi fellépése volt, és mint ilyet, gondos előkészítés előzte meg otthon és nagy figyelem kísérte Genfben. Károlyi „beszédét nemcsak Genfben fogadta nagy figyelem és elismerés, hanem a szovjet külpolitikai sajtó is elismerően emlékezett meg az akkor Moszkvában megjelenő Temps Nouveaux hasábjain... Az elmondandó beszéd szövege fölött meglehetősen éles vita alakult ki a delegációban. A Budapest-ről érkezett kiküldött [Sulyok Béla] – talán a genfi helyzet nem ismeretében – a hazuról hozott és érdektelen adatoktól hemzseggő hosszú szöveg változás nélküli elmondását szorgalmazta ...végül Károlyi Mihály a rövid, politikailag demonstráló változat mellett döntött. Az ülésteremben Károlyi Mihályt minden oldalról a legnagyobb figyelem és tisztelet vette körül... Megkülönböztetett figyelemben és tiszteletben részesítette őt Gunnar Myrdal, Svédország volt külkereskedelmi minisztere, akkoriban az Európai Gazdasági Bizottság ügyvezető titkára. Károlyi Mihály abban az időben már idős ember volt, az értekezleteket nem ülte végig. Megegett, hogy felállt, fogta a botját és kiment... az ülésterem melletti pihenő szobába ment, teljes hosszában végigheveredett az egyik bőrdíványon és így szólt hozzám: 'Nyerges, ha valami érdekes történik az ülésteremben, jöjjön és keltsen fel!' ... egy beszélgetés során a delegációkból valaki a fasizmus magyarországi pusztításainak és bűneinek ismertetését szorgalmazta és megemlítette Szálasi nevét. Károlyi haragosan fordult feléje: nem Szálasi kell emlegetni, hanem Horthy. Szálasi Horthy teremtménye és most Horthyék Szálasi mögé akarnak bújni, azt akarják elhitetni, hogy Szálasi és nem ők a bűnösök.” (PIL 704. f. vegyes)

² A párizsi követség információs irodájának bulletinje 1948. május 10-i számában ismertette Károlyi beszédét, ezt mellékelte ő a jelentéshez. A nyilván Károlyi közreműködésével összeállított ismertetés szövege a következő: „Károlyi Mihály, Magyarország párizsi követe, az UNO nemzetközi gazdasági konferenciáján részt vevő magyar küldöttség vezetője, nagy fontosságú beszédben ismertette a magyar problémákat Genfben.

A követ beszédének bevezetőjében ismertette Magyarország háború okozta kárait, az újjáépítést, a stabilizációt és a hároméves terv eredményeit, amelyek nemcsak azt bizonyítják, hogy a magyar nép saját erejére támaszkodva hozta rendbe gazdasági életét, de egyben azt is, hogy szerény, de értékes tényező az európai népek közösségében.

„Magyarország – mondotta a követ – figyelemmel kíséri az európai helyzet fejlődését és nem maradhat közömbös azokkal a kísérletekkel szemben, amelyek a német imperializmus újjászületését kívánják megteremteni. Magyarország történelme során megtanulta, hogy a német imperializmus jelenti a legsúlyosabb veszélyt. A magyar kormány megtette a lépéseket a többi európai népekkel való együttműködésre. Nemzeti érdekeink kölcsönös tiszteletben tartásával sikerült megteremteni egy közös gazdasági tervet Jugoszláviával. Ugyanez a szándékunk Csehszlovákiával, Lengyelországgal, Romániával is és mindazokkal az államokkal, amelyek készek az együttműködésre. A Szovjetunió szerepét külkereskedelmünkben kellőképpen értékeli a Komité által kiadott tanulmány.”

A magyar kormány nagy jelentőséget tanúsít a más, nyugati vagy keleti államokkal kapcsolatos kereskedelmi szerződéseknek. Például elíthetem Nagy-Britanniával kötött szerződésünket, amelynek igen nagy jelentőséget tulajdonít a magyar kormány.

Beszéde végén Károlyi Mihály felhívta a delegátusok figyelmét, hogy bizonyos körök akadályokat emelnek Magyarország erőfeszítése ellen és ezzel az európai együttműködést akadályozzák meg. A konferencia tagjai között nagy meglepetést keltett Károlyi Mihály ama közlése, hogy az amerikai hatóságok, a békeszerződés szellemével ellentétben és egy alaptalan ürügy alatt, kiutasították a magyar bizottságot, amely az amerikai zónában a magyar javak visszahozatalával volt megbízva, és így megakadályozzák az ötvenmillió dollár értékű magyar javak hazaszállítását. Ez az elhatározás teljes mértékben ellentétben áll az Egyesült Államok által is aláírt békeszerződéssel.

A nagy sikerrel fogadott beszéd befejezésében Károlyi Mihály hangsúlyozta a magyar kormány kívánságát a többi európai népekkel való együttműködésre, a nemzeti jogok kölcsönös tiszteletben tartásával.”

³ „Tudja, milyenek a tábornokok.” (angol)

476. KÁROLYI MIHÁLY MOLNÁR ERIKHEZ

(Párizs, 1948. május 31.)

Az amerikai-szovjet jegyzékváltás, valamint Sztálin és Wallace levélváltása¹ kétségtelesen döntő fordulatot jelentett a nemzetközi helyzet alakulásában. Még a Szovjetunió elgenségei is kénytelenek elismerni, hogy a Szovjetunió diplomáciája a nyugati országokban, beleértve az Egyesült Államokat is, mély zavart okozott. Ennek nemcsak az a magyarázata, hogy a Szovjetunió az egész világ előtt félreérthetetlenül kinyilatkoztatta békekészségét, és ezzel a nemzetközi feszültségért a felelősséget még a habozók előtt is az Egyesült Államokra hátrította, hanem az is, hogy a békepropaganda a legjobb időpont-